

Cukr a cukrová řepa prochází hlubokou cenovou krizí

(Publikováno v Úrodě 2018)

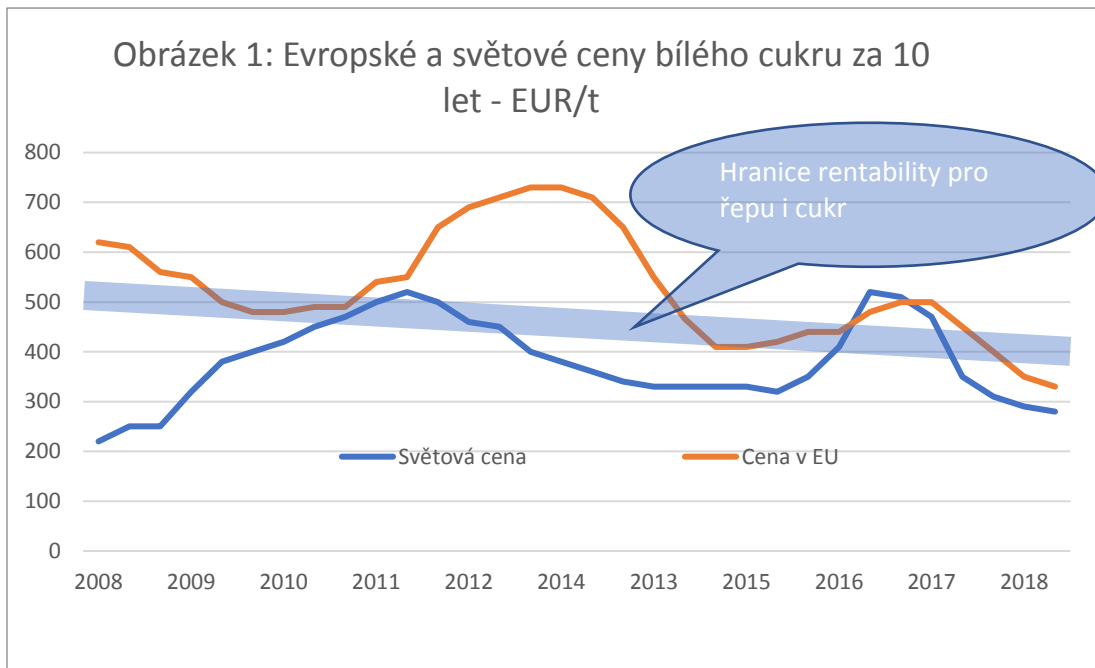
Jaromír Chochola, Řepařský institut

Loni na podzim skončila v EU po 49 letech éra kvót ve výrobě cukru a současná situace na trhu s cukrem je jedna z nejliberálnějších ve světě. Cukrovary nemusejí nijak omezovat svoji produkci a tuto možnost začaly s předstihem využívat. V kampani 2017/18 se tak v EU vyrobilo mnohem více cukru, než se tu spotřebuje. Přebytečný cukr se musí exportovat. Jenomže: nadprodukce cukru vznikla i na trhu světovém, prodává se za nízké ceny a cena cukru v EU se blíží cenám přebytečného cukru na světových burzách. Aktuálně se i na evropském trhu bílý cukr prodává hluboko pod 350 EUR/t a je to nejnižší cena v historii. Náklady všech výrobců jsou vyšší, všichni jdou do ztráty a týká se to jak cukrovarů, tak pěstitelů surovin – cukrové třtiny a cukrové řepy. Cukrovary doufají, že někdo vypadne z kola ven a ten kdo to vydrží bude trvale vyrábět víc. Ani nemají jinou možnost, jak se k tomu postavit, na nic jiného nejsou zařízené. U zemědělců – pěstitelů řepy je situace jiná, mohou snížit výměru ztrátové plodiny, mohou ji úplně vyřadit. Ale i tady to má dvě strany mince: čím lepším to v osevním postupu nahradit, budou tu nevyužité investice do strojů a bude to znamenat oslabení obchodního partnera – cukrovaru a to pro něj v krizi může mít i fatální následky. Je to těžké rozhodování.

Bude tu vůbec prostor pro řepu? Pro řepný cukr? - když první otevřený střet se světovým trhem s sebou nese takový otřes? To je jistě první otázka, která se ovšem skloňovala spíš před 20 lety. Tenkrát se říkalo, že náklady na řepný cukr jsou o 70 % vyšší a skepse byla namístě. Vysoké výnosy řepy a úspory hlavně energie v cukrovarech v Evropě však jednotkové náklady velmi „naředily“, zatímco tlak na „čistější“ produkci, mechanizovanou sklizeň a stagnující výnosy u třtiny třtinový cukr zdražily. Dnes, když se připočtou náklady na transport, nejsou rozdíly významné a problém vzniká spíš s „přebytkovým“ cukrem. Toho se cukrovary a obchodníci zbavují i se ztrátou, říká se tomu „světová cena“ a tenhle pojem vede k iluzi, že bychom mohli cukr v supermarketu nakupovat mnohem levněji, že podpora tohoto odvětví u nás je anachronismem. Při cestách po světě pak zjišťujeme, že v Brazílii, v Austrálii, v zemích, které za tu „světovou cenu“ exportují, je v maloobchodě cukr za stejnou nebo vyšší cenu, než u nás. Světová cena velmi kolísá a obchoduje se za ni někdy větší, ale někdy velmi malý podíl produkce a není těžké si představit, jaké cenové výkyvy by závislost na tomto trhu přinášela. Troufám si říci, že po této krizi, po zkoncentrování výroby řepného cukru k těm nejefektivnějším výrobcům, bude konkurence třtinového cukru do značné míry hrozbou minulosti. Už dnes jsou importy cukru do EU nevýznamné.

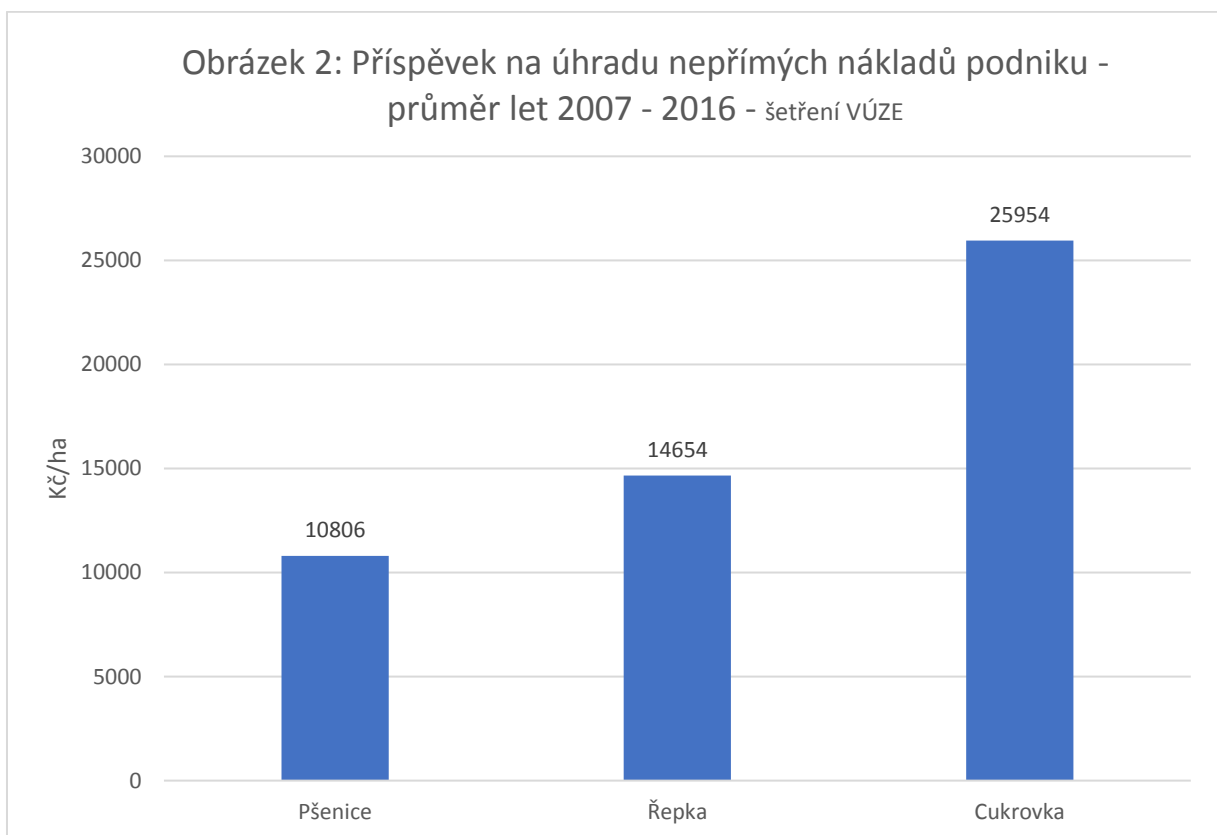
Ano, importy třtinového cukru poklesly, ale neřízená produkce bude znamenat výkyvy v nabídce a poptávce a tedy i v cenách. Musíme se smířit s určitou volatilitou cen, jejíž výše bude záležet na nabídce a poptávce. Ono to není stabilní už 10 let, ale bude to ještě výraznější (nechci psát: horší). Současná krize s propadem cen je sice nebývale hluboká, ale přesto je to v liberálním prostředí standardní, opakující se výkyv, za kterým vždy přichází oživení. Evropa se svým tržním řádem pro cukr až dosud těmto výkyvům bránila, po ukončení kvót a minimálních cen si ovšem na tento

cyklický trh budeme muset zvyknout. Pokaždé, když bude v Evropě větší nadvýroba a nízká cena světová, budou se všichni snažit prodat cukr doma a budou se vzájemně s cenou „podhazovat“, až se k té světové ceně přiblíží. Na obrázku 1 je vývoj za posledních 10 let, pokles pod hranici rentability postihuje Evropu i svět a jediným pozitivem, které z toho vyplývá je, že se nemůže jednat o trvalý stav.

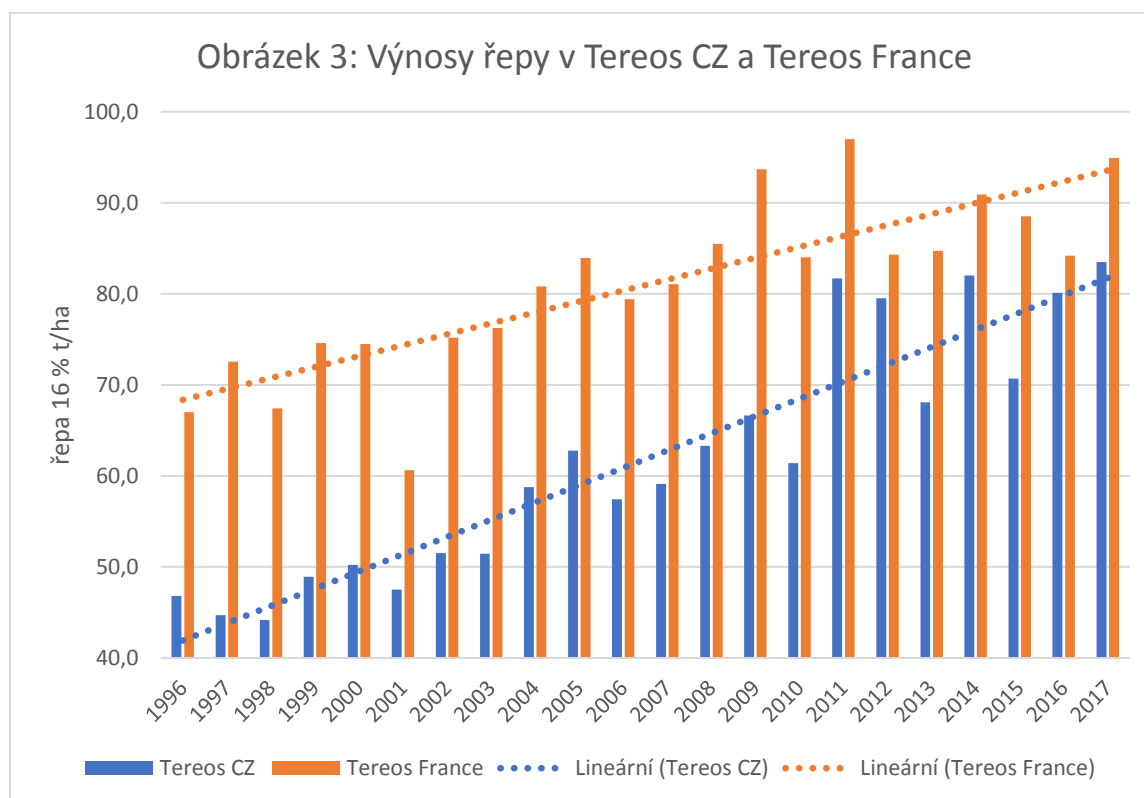
Cukrovku a cukr, má-li se odvětví v liberálním prostředí udržet, se musíme naučit posuzovat z dlouhodobějšího pohledu. Co přináší řepa zemědělskému podniku, aby to byl dostatečný důvod akceptovat na nějakou dobu ztrátu u této plodiny? Samozřejmě, na prvním místě se zamýšlíme nad ekonomikou. Osobně mám velké pochybnosti o vykazování zisků a ztrát u jednotlivých plodin. To si udělá každý podnik pro sebe, ale jakmile smícháme podniky velké a rodinné, se živočišnou výrobou a bez ní, s vlastní administrativou, vybavené vlastními stroji a naopak s velkým podílem služeb, rozdíly v kalkulacích nákladů budou zcela nesrovnatelné. V západní Evropě už dávno obcházejí tento problém tzv. příspěvkem na úhradu (německy „Deckungsbeitrag“). U rodinných hospodářství je nedůležitějším kritériem, jak plodina, komodita přispívá k úhradě nákladů rodinného podniku a nákladů samotné rodiny – tedy příspěvek na úhradu. Počítá se to jednoduše: Od příjmů souvisejících přímo s danou plodinou (komoditou, podnikatelským odvětvím) se odečtou přímé finanční výdaje, které s ní souvisely. V podstatě tedy tržby minus nakoupený materiál a přímé služby. Nepočítají se tedy např. mzdy, protože u rodinného podniku to nemá smysl. Ale ruku na srdce – i u nás mají mzdy spíše charakter fixního nákladu. Domnívám se, že tento koncept je docela dobrý i pro naše velké podniky, pro úvahy šéfů, jak jednotlivé komodity přispívají celému podniku. Chtěl bych na něm ukázat dlouhodobý efekt cukrovky pro pěstitele.

Na obrázku 2 je „ příspěvek na úhradu“ za léta 2007 – 2016 pro cukrovku, pšenici ozimou a řepku. Především, že nepovažuji tyto plodiny za „konkurenční“ , jsou to prostě nejvýznamnější soupeřící osetní postupy v řepařím podniku. Cukrovka má vysoké materiálové náklady, drahé osivo a přípravky na ochranu rostlin, drahá je sklizeň službou. I po odečtu těchto nákladů však je její finanční přínos podniku veliký a bude vždy těžké se bez něho obejít. Důležité je, že tento přínos je průměrem 10 let, je to dlouhodobá záležitost. Těch předešlých 10 let nebyly jen rekordní výnosy a vysoké ceny, nýbrž zahrnují i hlubokou krizi 2007 – 2009, kdy ceny za řepu klesaly i pod 700 Kč/t a výnosy (2010) k 60 t/ha. Dnes se situace opakuje, propad cen je ještě větší. Výnosy jsou však téměř o 20 t/ha výš, do řepy se hodně investovalo a šance na profit z budoucího oživení je reálná. Jsem pevně přesvědčen, že dlouhodobý ekonomický efekt hovoří pro cukrovku, pro udržení její plochy a produkce i v průběhu této krize.

Historie je jistě pádným argumentem. Jsou tu však i argumenty směřující jasně do budoucnosti. Prvním z nich je výnosový trend v Česku. Na obrázku 3 je srovnání trendu u dvou společností cukrovarnického koncernu Tereos – z Francie a z Česka. Jsme pořád níž než Francouzi, ale rozdíl se zmenšuje a dnes se dá už z velké části vztáhnout na jasnou klimatickou výhodu Francie, technologicky se s Francouzi vyrovnáváme. Naše mnohem větší plocha na pěstitele by měla být v budoucnu klíčem k lepší ekonomice, k lepšímu využití strojů a k velkorysejším možnostem investování, k nižšímu podílu nepřímých nákladů. Mluví se o vzdělanosti jako nejspolehlivějším předpokladu pro cestu vzhůru. Vysoká kvalifikace našich

agronomů, která opět souvisí s velikostí podniků, je dalším významným předpokladem pro zvládnutí stále složitější technologie.

Cukrovka je výlučně tržní plodina a je pevně provázána s cukrovarem. V této krizi utrpí oba partneři, ale pokud přežijí, otevrou se pro ně velké možnosti. Důležité je, aby ani jedna strana neřešila krizi na úkor partnera. Aby cukrovar neplatil za řepu cenu nižší, než musí a aby pěstitel neomezoval přechodně ztrátovou produkci do té míry, že zvýší podíl fixních nákladů cukrovaru na tuně cukru a zhorší jeho postavení vůči konkurenci. České cukrovary jsou dnes většinou ve velmi dobrém technickém stavu a stejně jako pěstitelé by ji měly překonat. Přeju si, aby dostaly od partnerů, pěstitelů, důvěru, že jako partneři budou na překonání krize pracovat. Principiální úlohu v tom sehrají moderátoři: svazy pěstitelů, cukrovarnický spolek, řepařské komise, osobnosti s autoritou v odvětví. Budou muset řešit velké emoce, deprese a zklamání, budou se muset stále vracet k jednacímu stolu. Kéž si u toho zachovají korektnost, noblesu, úctu a důvěru k tomu naproti.

Když to po sobě čtu, zjišťuju, že píšu tuhle úvahu trochu jako agitku. Ale jsem zemědělec, agronom a tak to musím zakončit agronomickou argumentací. Cukrovku potřebujeme v osevním postupu. Je jiná, než obiloviny, dlouho kryje půdu, zaoraným chrástem představuje dobré organické hnojení, zúrodňuje, odpleveluje. Nemáme rozumnou alternativu. V Německu připočítávají k ekonomickým efektům řepy 80 EUR/ha jako přínos v osevním postupu. Energii chytáme často velmi bizarními způsoby, ale cukrovka je u nás nejúčinnějším a nejlevnějším konvertorem slunečního záření. Je to nejvýnosnější plodina naturálně – potenciál je dnes kolem 20 t/ha cukru. Raketově roste pachtovné, plocha půdy je omezená a na té co máme bychom měli

hospodařit intenzívně, tedy s cukrovkou. Naším velikým úkolem je vybojovat současnou krizi a ukotvit naše místo na budoucí cukerní mapě Evropy.

Souhrn

Po ukončení kvót na výrobu cukru v Evropě se výrazně zvýšila jeho produkce. Současně vznikla nadvýroba i ve světě a došlo k historickému propadu cen cukru a řepy. Cukrovary i pěstitelé budou po přechodnou dobu hospodařit se ztrátou. V liberálním prostředí se tyto výkyvy budou opakovat a tak je potřeba posuzovat cukrovku z dlouhodobého hlediska. Přestože i v předešlém desetiletí došlo k obdobnému propadu cen, je přínos cukrovky pro pěstitelský podnik v průměru 10 let výrazně vyšší, než u pšenice nebo u řepky. To je hlavním argumentem pro udržení její plochy a produkce i v průběhu současné krize. Vzhledem k výnosovému trendu, ke kvalitě pěstitelů a cukrovarů je reálná šance profitovat z oživení, které bude krizi následovat.